

הכנה חינוכית לסיוע חמוכה צרם

אגף חינוך
המרחב החינוכי
2021 | תשפ"ב

צוותי הנהאות, מרכליס.ות

הואריס.ות ואזריכי.ות שכאות יקריס.ות

לפניכס.ן כלי שנועד לשמש אתכס.ן בתהליך ההכנה החינוכי לקראת טיולי חנוכה דרוס. על חוברת זו עבדו נציגים שונים מתוך היחידות של המרחב החינוכי והוא מאגד בתוכו נושאי תוכן חינוכיים שונים של מרחב בטוח, צופים לכל, קיימות וזהות יהודית-ישראלית.

תמצאו בחוברת זו דגשים חינוכיים חשובים מתחומי התוכן השונים, הפניות לערכות ההדרכה המושקעות שהוכנו במיוחד עבור הדרכה בטיול חנוכה דרוס וכן בסופה של החוברת תמצאו פעולות שכבה שניתן להעביר בשבטים כהכנה לטיול – גם כן תחת תחומי התוכן השונים הבאים לידי ביטוי בטיול.

אנו מקווים.ות שתמצאו בחוברת זו שימוש ושהיא תסייע לכס.ן בניהול תהליך חינוכי בשבטים שיוביל לטיולי ביצוע משמעותיים, חוויתיים וחינוכיים.

ההצלחה רבה!

אסף חינוך

המרחב החינוכי

טיול חנוכה הוא אחד ממפעליה החשובים של התנועה, שכן הוא מייצר הזדמנויות חינוכיות רבות ומאפשר עיסוק בתחומי תוכן מגוונים.

במסגרת טיולי חנוכה המתקיימים במסגרת שכבתית ושכב"גית אנו נתמקד בהזדמנויות הבאות:

1. פיתוח יחסי מדריך/ה-חניך/ה בשכבה הבוגרת ויצירת קבוצות שייכות ערכיות בשכב"ג.
2. טיולים צופיים בדגש על שימוש בצופיות מעשית, קיימות, צמצום צריכה וניקיון.
3. טיולים מותאמים למגוון אוכלוסיות וקהלי יעד המשתתפים בפעילות הצופית.
4. טיולים מאופיינים באקלים חינוכי מיטבי בה כל חניך/ה יחוו מרחב בטוח.
5. העמקה בתכנים ערכיים תנועתיים מותאמי שכבת גיל ברוח המסע בצופים:

שכבת שישיות - "יחסי אדם וטבע" עיסוק בתחום הקיימות וביחסי אדם וטבע.

שכבת שהיטיות - "בימים ההם בזמן הזה" עיסוק נרחב במושגים עיקריים שהחג מזמן לנו לבחינה היסטורית והשלכה על זמננו, וכן עידוד להגשמה בחברה הישראלית לקראת שנת השמינית.

שכבת שהיניות - בחינה עצמית של חניכי שכבת השמיניות אל מול "דמות הבוגר/ת" של תנועת הצופים.

מצ"ב קישורים לערכות ההדרכה

"יחסי אדם וטבע"
"בימים ההם בזמן הזה"
"דמות הצופה הבוגר"
ערכת "ערכים במועדם" - חנוכה

טיולי חנוכה

טיול חנוכה הינו אחד המפעלים המשמעותיים ביותר בחיי קבוצת השכבה הבוגרת במהלך השנה הצופית. מדובר בטיול ארוך ומאתגר מבחינה פיסית ומנטלית. הטיול מפגיש את היחידה ואת הקבוצה עם גבולותיהם, עוזר להתרחב, עוזר לקבוצה וליחידה לגלות כוחות חדשים ומסוגלויות שלא ידעו שקיימים. טיול חנוכה עוזר לקבוצה לגלות את החברים ואת בה מזווית חדשה, זווית שלא מתאפשרת ביום-יום הצופי.

פעמים רבות ישנה תחושה שקבוצה החוזרת מטיול חנוכה, חוזרת אחרת. מכירה יותר, מכילה יותר, מסוגלת ליותר.

לצד כל הצדדים החיוביים שבטיול, נזהה כי יש גם צדדים שדורשים התייחסות/שינוי. יש חניכים ושותפות הטיול לא פשוטה להם. או קשה מדי. ניתן לראות זאת בחזרת חניכים ושותפות הביתה במהלך הטיול ובצניחת הכמויות בין שכבת שישיות לשכבת שביעיות. לצד חניכים ושותפות שחווים ושותפות את הטיול כחוויה קשה, ניתן לראות שיש לנו הרבה חניכים ושותפות שמותירים ושותפות מלכתחילה על החוויה ולא יוצאים ושותפות לטיול.

בשנה כמו זאת, לאחר שנתיים בהן חניכי וחניכות השכבה הבוגרת לא זכו לצאת לטיול חנוכה דרום בשל הקורונה זאת הזדמנות מצוינת לעצב את הטיול מחדש כך שתתאים לכלל החניכים ושותפות שלנו.

השאלות המרכזיות שעולות מתוך זה:

1. מה בטיול הופך אותו לחוויה קשה מדי עבור חלק מהקבוצה/שכב"ג?
2. מה בטיול מונע מחלק מהשכב"ג לא לצאת אליו?
3. איך בתוך המסגרת הקיימת נוכל לעשות זאת אחרת?

בבואנו להתמודד עם השאלות הללו, חשוב לומר כי המוטיבציה שלנו היא חווית החניכים ושותפות בטיול ולא נתוני ההרשמה. **נרצה לשמר את טיול חנוכה כחוויה מאתגרת וייחודית בשנה הצופית, אבל לא חוויה מאיימת או מפחידה.** נרצה ליצור איזון בטיול, מרבית מהחניכים ושותפות יצאו לטיול ויחוו טיול צופי מאתגר ומעצים.

מטרת מסמך זה היא לבחון את האיזון בין השניים ולתת בידיכם. את הכלים הטכניים והחינוכיים היכולים להשפיע על איזון זה.

סיוף חנוכה - מרחק ללחיצה

כיצד טיול חנוכה דרום הופך להיות טיול של כולם? כיצד אנחנו יכולים להציע אפשרות שווה לכמה שיותר חניכים.ות, שונים ושונות, מגוונים ומגוונות, לרצות לצאת לטיול ולחוות אותו כהצלחה ונקודה משמעותית במסע הפרטי בצופים ובחיים בכלל.

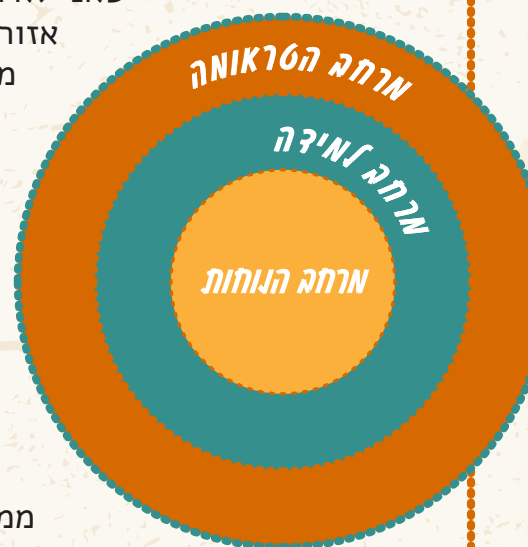
על מנת לענות על השאלות הללו, נציע לבחון שלושה מרחבים חווייתיים - מרחב הנוחות, מרחב הלמידה ומרחב הטרואומה.

מרחב הנוחות הינו המקום שבו לי בו. מקום שאינו מאתגר או מחדש לי, מקום בו אני לא נדרשת. לגלות יכולות ומסוגלויות חדשות. חשוב לזכור כי מרחב הנוחות הינו מרחב אישי. מרחב הנוחות אינו רק ישיבה על הספה בבית.

מרחב הטרואומה הינו המקום שרע לי בו. מקום בו אני עוברת חוויה קשה מדי, חוויה לא נעימה, חוויה שאני לא רוצה לעבור היום ולא ארצה לעבור יותר לעולם. מרחב הטרואומה מסמן אזורים שאף אחד.ת לא רוצה לעבור דרכם. חשוב לזכור שגם במקרה זה, מרחב הטרואומה אישי.

במקרים רבים הטרואומה נוצרת בגלל הצטברות גורמים - גם קר לי, אני גם לא ישן.ה טוב, אני גם לא אוכל.ת טוב ובנוסף אני שונא.ת את השירותים ולא מתקרבת אליהם.

מרחב הלמידה הינו מרחב בו אני מרגישה מאתגרת, אך לא סובלת. זה המרחב בו נשאף להיות. במרחב זה אני נתקלת בהזדמנויות למידה חדשות שאינן מאיימות או מעוררות סבל. אני לומדת על עצמי ועל הקבוצה דברים חדשים, מרחיבה את הגבולות ומתפתחת, אך לא ממקום טראומטי המלמד אותי להתרחק מחוויות דומות בעתיד.

השאלה שנשאל, אם כן, היא כיצד מוציאים את החניך.ה ממרחב הנוחות, מבלי לגרום לטרואומה?

נרצה לספק לחניכים ולחניכות התנסויות חדשות, אתגרים חדשים שיאפשרו להם.ן למתוח את הגבולות המוכרים להם.ן.

אנו מעוניינים שכלל החניכים והחניכות יצאו מהמקום המוכר והבטוח, מהבית, המחשב, השכונה, המיטה. אנו רוצים.ות לאתגר אותה.ה כי רק כך נוצרת התפתחות. יחד עם זאת, עלינו להיזהר לא לעשות זאת בצורה קיצונית שתביא אותה.ה לכדי דחייה וסלידה מהחוויה (מרחב הטרואומה), חשוב לעשות זאת בצורה הדרגתית וזהירה - רק כך תתרחש חווית הצלחה, תחושת מסוגלות והעצמה אישית וקבוצתית.

החן את עצמך

למדריך.ה השבבה
ומרכז.ת השבט
לקראת הטיוול

החניכים שלי לא לקחו חלק
בטיול של יותר מיום או יומיים

לא לקחו

קחו אותי למסמך -
לא מאפס למאה

לקחו

החניכים שלי אפילו לא
מדמינים את עצמם יוצאים
לטיול בגלל העלות

לא מדמינים

קחו אותי למסמך
חסם כלכלי -
מנטלי ועלויות הטיוול

לא מדמינים

לשבט שלי אין ציוד
שבטי מתאים לטיול

אין

קחו אותי למסמך -
חסם כלכלי - אי שוויון
בין שבטים/הנהגה

יש

לחניכים שלי אין ציוד
אישי מתאים לטיול

אין

קחו אותי למסמך -
הצטיידות לטיול

יש

יש לי חניכים
החוששים מהטיול

יש

קחו אותי למסמך -
שיחת שיתוף חששות,
בוגר שבט על החוויה

אין

האם מופעל על החניך לחץ
(מצד המדריך או הקבוצה)
לצאת

כן

קחו אותי למסמך -
בחירה חופשית

לא

קחו אותי למסמך -
ציר פיתוח אישי

איך חוצאים את החניכים/ות מאחרת הנוחות הלי ליצור טראומה

כלי לחשיבה והתארגנות מקדימה של הצוות הבוגר

טיול חנוכה דרום אמור להיות חלק מהתהליך של החניך. הלאורך שנותיו.ה בצופים. לכן גם ההכנה אליו צריכה להיות בשלבים, בהדרגתיות ותוך בניית ציר פיתוח מותאם לפרט ולקבוצה. אנו רגילים ורגילות שתהליך הכנה לטיול חנוכה למול חברי. ות השכב"ג הוא מאד קצר וטכני-2 פעולות הכנה וישיבות שכב"ג הכוללות בעיקר הודעות שקשורות לטיול. על מנת לצמצם את מרחב הטרומה עלינו להגדיל את מרחב הלמידה שיאפשר לחניך.ה כמה שיותר הבנה מחד והתנסות חושית/פיזית/מנטלית מאידך. מתוך הבנה כי יש חניכים.ות אשר חווית הטיול זרה להם. כמעט לחלוטין ומרתיעה מאד, ומתוך היכרות עם הצרכים המיוחדים של חלק מהחניכים.ות שלנו, עלינו לבנות הכנה מותאמת ומדויקת וזאת כאמור לאט ובהדרגתיות על מנת שיצאו לטיול וגם יחוו אותו כהצלחה.

1. לאהוב את השטח- לא מאכס לאהבה: צאו יחד עם החניכים.ות למקום קרוב ומוכר לפעילות בשטח.

ישנה חשיבות לכך שהפעילות תתחיל בשעות האור ותימשך לתוך החושך. חשוב להשתמש במרחב הפתוח, בישיבה על החולות וכו' על מנת שיצברו ביטחון במרחב הטבע והשטח הפתוח. למשל: מתחילים במשחק דגליים באור, בפעם אחרת משחקים משחק בחושך עם פנסים, בזוגות או קבוצות קטנות, מבשלים בישולי שדה שמתחילים באור ואז ממשיכים לשבת סביב המדורה בכיף עם גיטרה.

שימו לב לנושא השירותים, הנקיון וההגיינה בטבע. זהו נושא שמהווה חסם גדול. גם אותו ניתן לפרק לאט ובזהירות ע"י דמות משמעותית שמכינה את החניכים.ות, נותנת טיפים ועצות ועוזרת להתגבר על החסם. רצוי מאד שתהיה דמות נשית וגם גברית ליעוץ והליכה בצוותא לשירותים. תהליך זה לא יכול לקרות שבוע לפני סגירת הרשמה! המשמעות של ההדרגתיות היא עצומה ויש לתת לתהליך זה זמן. זה יכול ואמור להתחיל כבר בתחילת השנה, בפעולת השכבה הראשונה. ניתן להשתמש בטיול ההכנה לטיולי פתיחת שנה כפלטפורמה ללמידה והתנסות.

יש לתת תשומת לב מיוחדת גם לחניכות ולחניכים עם צרכים קצת יותר מיוחדים ולהתאים את שלב ההכנה וההתאמות שצריך לצרכים הייחודיים של החניכות והחניכים לאור ההיכרות המוקדמת איתם.ן. שיחות מקדימות עם ההורים יכולות לעזור בהבנה מה מסייע להם.ן בזמן מצוקה ובעיקר כיצד ניתן להימנע ממצבים אלה בעזרת הכנה מוקדמת.

2. הצטיידות לטיול- כחלק מתהליך ההכנה, בשלב מתקדם יותר, העבירו פעולה המפרטת את כלל הציוד שיש להביא לטיול. שני נושאים עליהם יש לשים לב: 1. תיאום ציפיות ברור לגבי הציוד הרצוי וההכרחי 2. ייתכן ולחלק מהחניכים.ות אין את הציוד הדרוש ומבחינה כלכלית לא יוכלו לרכוש. לפעולה זאת אנו ממליצים להביא פיזית את הציוד - למשל להראות אופציות של נעלים מתאימות לטיול וגם שרוב הסיכויים יש לכל חניך.ה (נעלי ספורט רגילות ולא נעלי הרים ב-600 ש"ח וכו') יש לזכור את נושא הבגדים החמים כמו מעילי דובון, חרמוניות, ציוד טרמי, פליזים וכו' שבד"כ משיגים ממשפחה וחברים, איך פותרים את זה? גם ברמה הפרטנית וגם ברמה הקבוצתית- קודם כל סולידריות בין החניכים.ות והקהילה הקרובה לסיוע בהשאלת ציוד. לעשות זאת ביתר רגישות ובעדינות כדי לא לגרום לתחושת "מסכנות".

לחניכות ולחניכים עם צרכים מיוחדים יתכן שיימצא צורך בציוד נוסף, מותאם. בין אם שמדובר בציוד אישי כמו תרופות, ובין אם באמצעי הנגשה כדוגמת טרקר עבור חניכים.ות עם מגבלה פיזית, או מערכת שמע לחניכים/ות עם כבדות שמיעה (אותן ניתן להזמין דרך פרויקט ההצטיידות התנועתית). נבדוק את זה מול ההורים ו/או בית-הספר ונסייע להתארגן.

3. שיחת שיתוף על החששות: לקיים עם החניכים.ות מפגשים של מעגלי שיתוף שבו יעלו את החששות שלהם.ן מהטיול, יחד עם כל הקבוצה והמדריך.ה לנסות לספק פתרונות, הרגעה לחששות העולים. ניתן ונכון להעלות מקרים שונים וסיטואציות ולנתח אותם עם הקבוצה ולהעלות רעיונות לפתרונות בהם הקבוצה היא בלי משמעותי לפתרון.

במכלול הסיטואציות והמקרים נשוחח גם על התנהגויות ותופעות שעשויות לנבוע מהצרכים המיוחדים של חניכות וחניכים בקבוצה. בנוסף, רצוי באחת מפעולות ההכנה לעבור עם החניכים.ות על לו"ז הטיול דקה אחרי דקה ולתאר להם את המשימות והציפיות והאתגרים בכל רגע ורגע. כמו כן, נוודא שכלל החניכים והחניכות הבינו את הציפיות, המשימות והאתגרים ושהם מוכנים לכך.

4. הושרת שבת על החוויה: לנסות לגייס בוגרת.ת שבט או דמות משמעותית לחניכים.ות שיספרו להם על טיול חנוכה כחוויה מעצימה וטובה. ניתן להביא סרט/ דמות שמספרים על מסע מאתגר בטבע שמשקף את עוצמת החוויה למרות האתגרים.

5. חסם כלכלי - עלות הטיול: ראשית יש לבדוק ולהחליט על סכום סבסוד (לשבט או ליחידים) שייתן אפשרות ריאלית לכלל החניכים.ות לצאת לטיול, בהתאמה ליכולת השבט/ההנהגה/ התנועה.

6. חסם כלכלי - מנהלי: ישנם וישנן חניכים.ות שהעניין הכלכלי יהווה חסם ראשוני ומרכזי ואפילו לא יתפנו ויחשבו הלאה על אתגרים נוספים בטיול כי מבחינה מנטלית כבר החליטו לא לצאת כי זה יקר. עם חניכים.ות אלו מומלץ לדבר באופן פרטני, להציג להם ולהן באופן שקוף על מה הולך הכסף בטיול: אוכל, היסעים, אבטחה וכו' ולעדכן כי קיימת אופציה לסיוע וסבסוד במידת הצורך.

7. חסם כלכלי - אי שוויון בין שבטים/הנהגה - יש לשים דגש על הנראות ועל פערים נראים לעין. לדוגמא אם מחליטים שכל הטיול עם אוהלי איגלו יש לדאוג לאוהלי איגלו לחניכים.ות אם אין להם או לחלופין אם ישנים באוהל קונסטרוקציה להתעקש לא לבדל ולתת להם לישון באוהלי איגלו. עניין זה נכון גם לגבי צ'ופרים שבטיים כמו מעילי פליז וכו' יש לנסות וליצור אפס פערים בין שבטים בטיול וגם ברמת ההנהגה.

8. טיול חנוכה דרום- להעצים דווקא את האתגר והקושי של הטיול על מנת לתת לו יותר משמעות. מעין מסע "הישרדות", רק כשאתה מאתגר את עצמך, אתה מצמיח את עצמך. צמיחה מתוך אתגר. אנחנו מזמינים אותך למסע הזה, שיהיה לא תמיד קל, אבל בזכות ההתמודדות, תצמיח ותגדלי גם ברמה האישית וגם ברמה הקבוצתית. אם צלחת את חנוכה דרום, תוכלי לצלוח עוד הרבה אתגרים. אם אתם כשכבה/ שכב"ג צלחתם יחד את חנוכה דרום, תוכלו לצלוח עוד הרבה דברים יחד.

העצמה, פיתוח תחושת מסוגלות. דגש על החוויה הקבוצתית שתקרה בטיול הזה – היחסים מתהדקים, ההכרות עולה שלב. הערבות ההדדית, הקשר והחברות מקבלים משמעות נוספת. תחושת יכולת, המוגדרת כתפיסת הפרט את עצמו. כבעלת שליטה עצמית ובטחון עצמי מחד ואמון בחברה כבעלת משמעות וקיום פוטנציאל של תמיכה חברתית מאידך, היא אחד המשאבים האישיותיים שנמצאו בספרות המחקר בבעלי משקל מכריע בהתמודדות עם אירועי חיים שליליים ומטלות החיים.

9. בחירה חופשית: על החניך. לבחור מרצונו. לצאת. לא ניתן לכפות את היציאה לטיול. לכן גם מסעות השכנוע שלנו את החניכים. ואת צריכים להיות הוגנים. חשוב מאוד להבדיל בין שכנוע, הצעת פתרונות שמקלים או מסירים חששות ובין לחצים חברתיים ("אם לא תצא אתה לא חלק...") המופעלים על החניך. – מצד המדריך. ה או מצד הקבוצה.

כמו כן, ובמיוחד כשמדובר בחברי שכבה משתלבים/ות, פעמים רבות אנו מסיקים מסקנות מוקדמות בעצמנו ביחס למסוגלות של החניך או החניכה לצאת לטיול, וגם לגבי הרצון והמוטיבציה שלו. עלינו לוודא שאנחנו מתייחסים/ות לרצון ולמוטיבציה שמביעים/ות, ומשתפים אותם בקבלת ההחלטות לגביהם, וכן מנסים/ות לייצר פתרונות יצירתיים ביחס לאופן שבו רוצים לקחת חלק בטיול.

10. ציר פיתוח אישי: אפשר ורצוי בשיחות הכנה אישיות לטיול להציב מטרה אישית עם כל אחד מהחניכים. מטרה אותו ירצו להשיג באמצעות ובזמן הטיול.

כלל, כתנועה נרצה לראות את מרבית חניכינו. ותינו יוצאים. ות לחוויה המעצימה בטבע בחנוכה.

חוויית המדריך והשכנה

החווייה הכללית- החניכים והחניכות יצאו לטיול אחרי תהליך הכנה ולכן ידעו כיצד נכון לארוז תיק, מה הציוד הדרוש, היכן מטיילים ומה צפוי להיות בטיול. כמו כן התהליך יותאם לחניכים והחניכות בצורה מיטבית, ובמידת הצורך ייעשו פעולות פרטניות נוספות ביחד עם חניך או חניכה שזקוקים להכנה מעמיקה יותר (בדגש על חניכים וזות משתלבים). החניכים והחניכות יצאו לטיול כאשר תחושת הבעלות והמעורבות תהיה גבוהה באמצעות ועדות וחלוקת תפקידים, ולכולם תהיה מידה של השפעה על המתרחש בטיול. ערכי הרעות, האחווה, הערבות ההדדית והסולידריות יקבלו ביטוי מעשי רחב במהלך הטיול.

הזרנה גטיול- יצירת שיח משמעותי- לא נוותר על שיח סביב סוגיות שונות, דיון, עבודה עם טקסטים, למידה על הטבע, זמני צופיות ופעילויות התואמות את הטיול המדברי.

המדריך והגטיול- מדריכי ומדריכות השכבה ומרכזי ומרכזות השבטים הן דמויות מפתח ביצירת חוויה חיובית וחינוכית בטיול ויש להכין ולהכשירם למשימה מורכבת זו. תודות לטיול הכנה משמעותי תחושת הביטחון לגבי תוואי הדרך וההדרכה בו תהיה חזקה. בנוסף, המדריך והמדריכה בטיול מעודדות, המדריך והמדריכה מוצאת את הכוחות בכל חניך. במקום החולשות ומשקף לו את זה כל הזמן, הגישה החיובית של המדריך והמדריכה מול החניכים והחניכות, המדריך והמדריכה נמנעת מלהיכנס למשחקי כוחות, המדריך והמדריכה מוקדם ככל הניתן קשיים והתנגדויות שעלולים להגיע, המדריך והמדריכה עוזרת לחניכים ולחניכות אבל גם נעזרת בכוח הקבוצתי על מנת לקדם את מי שצריך.

חוויית הקבוצה- לקבוצה כוח רב, ככל שנאפשר יותר התנסויות קבוצתיות כך יתחזק כוחה של הקבוצה ומכאן כוחם של הפרטים בקבוצה. נשים דגש על התנסויות! בישול ארוחת ערב, הקמת אוהל, התארגנות ליום למחרת ועליות קשות במסלול..

פעולות שגרה מכילות לטיות

"האנו חושך לארץ"

שאלה מרכזית: עם איזה חושך אנחנו מתמודדים בחיינו?
איך ניתן להגביר את האור?

סבב שיתוף | 10 דקות

נבקש מכל חניך.ה לשתף במסורת שקיימת לו.ה במשפחה סביב חג החנוכה, מה זה חנוכה בשבילו.ה, שיר חנוכה אהוב וכד'.

השראה | 20 דקות

נחלק את השכבה לכמה קבוצות (3-4 חניכים.ות בקבוצה) ונחלק דף מקורות עם טקסטים (נספח 1) הנוגעים לאור וחושך בחג חנוכה ושאלות מכווינות.

הערה: הטקסטים והשאלות נמצאים בערכת הפעילות "בימים ההם בזמן הזה". ניתן להשתמש בכרטיסיות עם הטקסטים הללו.

דיון בשאלה | 20 דקות

נאסוף חזרה את הקבוצה ונבקש שישתפו מתוך מה שעלה אצלם. בקבוצות הקטנות.

נדון בשאלות:

- עם איזה חושך אנחנו מתמודדים היום? (בחיים האישיים, בשבט, בקהילה, בחברה הישראלית..)
- מהיכן ניתן לשאוב כוחות ולהגביר את האור?
- איזה אור חשוב לנו להאיר בטיול הקרוב?
- איזה הזדמנויות הטיול נותן לנו כדי להאיר?

מסר: אחד הערכים המרכזיים בחג חנוכה, המוכנה גם חג "האורים", הוא הערך של נצחון האור על החושך, נצחון הטוב על הרע. החג מהווה הזדמנות לדבר על הנקודות שאנחנו מרגישים חושך בחיינו ולחשוב איך להגביר את האור. טיול חנוכה דרום המתקיים באזורים שבאפון מוחשי חווים את החושך זו הזדמנות חינוכית לדבר על אותם מקומות שהיינו רוצים להאיר בחיינו האישיים, חיי השבט, חיי הקהילה או בחברה הישראלית.

בראשונה דולק נר אחד, עוד אחד, ועוד אחד, ועוד אחרים. החושך יחלוף כליל. בתוך הצעירים, בני דלת העם, ייבקע האור בראשונה, ואחר ילוו עליהם האחרים, אוהבי הצדק והאמת, החופש והקידמה האנושית, היופי, ובהיות הנרות כולם דולקים, ישתאו וישמחו על העבודה שנעשתה. ואין לך תפקיד חשוב ומביא אושר יותר מתפקיד השמש, משרת האור. (בנימין זאב הרצל, 'המנורה')

**מתי הרגשת כמשרת.ת אור?
"שמש" המקדמת את הטוב, החופש, הצדק והאמת?**

אורות החנוכה דלקו בבתיים היהודיים במשך שמונה ימים. ההארה התפשטה לאטה, אבל אור זה, המתרחב והמתפשט, שונה מן הלהבה הבוערת בבית. אור זה, גם אם הבית פתוח לאורחים, מיועד לבני הבית. ואילו נרות החנוכה מאירים בחוץ: מצווה להניחם בפתח הבית, ברשות הרבים. זה המקום שבו "הבית פתוח אל עבר הרחוב, והחיים הפנימיים נושקים את החיים הציבוריים". (עמנואל לוינס, הבהיר והאפל, בתוך - חירות קשה)

**מתי היית נקודת אור
עבור אדם אחר?
באיזה מקום בשבט/בשכבה היית
רוצה להאיר אור?**

בָּאֵנוּ חֹשֶׁךְ לְגֵרֶשׁ.
בְּיָדֵינוּ אֹרֶךְ וְאֵשׁ.
כָּל אֶחָד הוּא אֹרֶךְ קָטָן,
וְכָלֵנוּ - אֹרֶךְ אֵיתָן.
סוּרָה חֹשֶׁךְ! הִלָּאָה שְׁחֹר!
סוּרָה מִפְּנֵי הָאֹר!
(שרה לוי תנאי)

**מה הם נקודות האור בשבט?
מתי הרגשת שכל השכבה/שבט"ג
הם אור איתן?**

חרטה בטוח

"אבל כן מסורת!"

**שאלה מרכזית: אילו מסורות קיימות לנו בשבט בחנוכה דרום?
איך מטמיעים נורמה של מסורות חיוביות ולא שליליות?**

סבב שיתוף | 10 דקות

נשאל את החניכים. וזו איזו מסורת וטקסי חניכה הם מכירים שקיימים בכלל? (בצופים, בית ספר, ספורט, צבא, סרטים..)

השראה | 20 דקות

נקרא יחד את הטקסט של יואב ואזנה "מה זאת אומרת? זו מסורת!" (נספח 1) ונבקש מהחניכים. לסמן לעצמם. משפטים או קטעים שהם. מזדהים. או מתחברים. וזו.

לאחר הקריאה נדון בשאלות:

- מדוע נוצרות מסורות צופיות? מה הכוח המניע אותן?
- מה הצורך שהמסורת נותנת לו מענה? מה משמר אותה?
- מהם המאפיינים המבניים של מסורת צופית?
- עד כמה המסורת נתונה לשינוי ולמי הסמכות לשנות אותה?

דיון בשאלה | 20 דקות

נדון בשבט שלנו ספציפי בהקשר של טיול חנוכה דרום:

- אילו מסורות קיימות לנו בשבט בחנוכה דרום?
- האם אלה מסורות חיוביות/שליליות?
- איך היינו רוצה לנצל את כוחה של המסורת להזדמנות חיובית בחנוכה דרום?

מסר: אין לזלזל בכוחה של המסורת. בין אם זה בדת ובין אם במסגרות שונות ניתן לראות טקסי מסורת המשתמרים ועוברים מדור לדור. המסגרת החינוכית שלנו בתנועת הצופים מייצרת אף היא מסורת שבטיות כאלו ואחרות - חלקן חיוביות ולא מעט מהן שליליות לצערנו. חנוכה דרום הינו טיול שמהווה פלטורמה ללא מעט מן המסורות הללו. עלינו לדבר על המסורות הללו עם החניכים. וזו שלנו בטרם היציאה לטיול, לעורר בהם. את המחשבה הביקורתית בנוגע לאותן מסורות וביחד איתם. לייצר מסורות חיוביות ולמגר את השליליות.

מה זאת אומרת?! זה מסורת!

פורסם על ידי יואב וזאנה בתאריך 2/2/2004

(יואב ואנה הוא נציג הנהגת ירושלים ועדת הצופים במערכת "צופים ברשת")

העם שלנו הוא הכי טוב בלשמור על מסורת. אנחנו נוהגים לבנות סוכות, לאכול מצות, ולהתבכין על זה שרודפים אותנו כבר יותר מ-2000 שנה! אין אפילו עם אחד שעדיין נוהג לשמור את אותה מסורת יותר מ-2000 שנה, שזה דרך אגב, פוורוווו זמן... אולי זה בדם שלנו כל העניין הזה עם ה"לעשות בדיוק מה שאבא עשה" ומשום כך אנחנו שומרים גם על המסורת בצופים.

חניכי קורס בשבט אחד בהנהגת חיפה נוהגים לפלוש לשטח הסגור בבריכה של חוות הצופים בקורס הסיום שלהם ולעשות הרבה מאוד שטויות (עם תמונות). בשבט הנשיא יש כל שנה טקס אחר שכולל בעיקר כאבים נוראיים לחמשושים שנכנסים לשכב"ג בידי חבריהם הבוגרים מהם בשנה (כמה כואב? מכונת וודג'י). בכל החולצות של שבט אלון (הנהגת ירושלים) מצויר סרח מהמומינים. ואצלנו בשבט יש מנהג שכל הבנים בטיול חנוכה (גם 1/7-1/6 וגם 1/8) מצטלמים ביחד לבושים בכובעים. לכל שבט יש את המנהג שלו ואת המסורת אותה הם שומרים מאז שהקימו אותם. אם זה פרס שזוכים בו במחנ"ק 4000 שנה ברציפות ואם זה לצלוב חניכים תמימים שרוצים לעבור את ההבטחה בשלום.

למה?? למה שמישהו יעשה כזה דבר? אז פעם ראשונה: סבבה. פעם שנייה: טוב נו. אבל פעם שלישית? ורביעית? 25 שנה ברציפות?!?! אנחנו חייבים להודות שלרוב המסורות הם דבר מטומטם ואם לא היו עושים את זה שנה לפני כן, בחיים לא היו חושבים על לעשות משהו כזה דבילי.

הסיבה העיקרית שאנשים ממשיכים לחזור על הטעויות היא ה"הווי". אם היינו פוגשים את הצעירים של השבט שלנו עוד עשר שנים והם היו עכשיו שביעיסטים, השיחה הייתה מתבצעת ככה:

שביעיסט: "אתה היית פעם בשבט משון, נכון?"

בוגר: "כן לפני מלאאא זמן בערך"

שביעיסט: "כן. ראיתי את התמונה של ה'קופץ-על-רגל-אחת-עם-תפוח-רקוב-ליד-האוזן-ומישהו-מנסה-להרביץ-לך-עם-מקל' משנת 2003!"

בוגר: "בטח! וואי זה היה לפני המון זמן! אתם עדיין עושים את זה?"
והשיחה תגלוש לנושאים של "כמה כייף היה פעם" לעומת "אין על היום".

והכל בזכות "המסורת". **המסורת מאחדת את כל השבט לעשות משהו ביחד**, גם אם זה מטומטם מאין כמותו. כשאתה בשבט שיש בו מסורת אתה חלק ממשהו בדיוק כמו הבוגרים ממך ובדיוק כמו הצעירים שיהיו אחריך לעוד הרבה מאוד זמן.

אז, **"איך מתחילים מסורת"** אתם שואלים? טוב מאוד! תגדילו ראש ותייצרו מסורת חדשה בשבט שלכם. קודם כל, תחשבו טוב טוב אם יש משהו מטומטם שעשו כבר שנה שעברה. אם יש תקראו לו מסורת ותעשו אותו גם השנה. בנוסף **תודיעו לכל מי שיצטרך לעשות את זה שנה הבאה שזה "הדבר שאנחנו עושים כל שנה" ושלא יעיזו להפר מסורת כזאת.**

אם אין שום דבר שעשו כבר לפניכם, תתחילו משהו חדש.

חרטה בטוח

"טיול חנוכה לכולנו! - האננס?"

שאלה מרכזית: מה הקבוצה יכולה לעשות על מנת לאפשר חוויה מצמיחה לכולם?

סבב שיתוף | 15 דקות

- כל חניך וחניכה יקבלו 2 דפים בשני צבעים שונים, ויענו על השאלות הבאות (בפרטיות)
1. פתק כחול – מכשול שהתגברתי עליו במהלך מפעל של הצופים (מחנה, טיול חנוכה, פורימון וכו')
  2. פתק אדום – מה הדבר שאני הכי לא אוהב. במפעל בצופים (מחנה, טיול חנוכה, פורימון וכו')
- אחרי שכל השכבה / קבוצה כותבת נשים את הפתקים על הרצה ומי שירצה ת.ישתף.

השראה | 5 דקות

נקרא יחד את ההסבר על מרחב הלמידה (בתחילת המסמך). ניתן כמובן גם לצייר את שלוש המעגלים ולהסביר את המשמעות של שלושתם. תו"כ ההסבר מומלץ לתת ולבקש כמה שיותר דוגמאות של השכבה (להתנסויות שלא דווקא מהצופים)

חשיבה משותפת | 15 דקות

נקיים דיון סביב השאלות:

- מהו מעגל נוחות שלי?
- מתי אני יוצאת ממנו? האם אני רוצה לצאת ממנו? למה?
- איזה הזדמנויות יש בחנוכה לצאת מהמעגל הזה?
- האם יש בטיול חנוכה קשיים שאנחנו מתמודדים. ואתם? אילו קשיים?
- מה עלול להוביל אותנו לטראומה? איזה קושי יכול להיות טראומה?
- האם אפשר לעשות דברים כדי שטראומה תהיה דווקא למידה?
- מה אנחנו כקבוצה יכולים לעשות כדי שכמה שיותר יהיה בחוויה של למידה והתפתחות? (-) זו השאלה הכי חשובה ומשמעותית ליציאה הקבוצה / שכבה לטיול חנוכה

הערה למדריכה: יש לשים לב שהשיח לא הופך להיות שיפוטי. זה בסדר שעבור חניכה אחת יש חוויה שהיא למידה ובעבודה חניל אחר אותה חוויה בדיוק היא דווקא טראומה. חשוב שהקבוצה תדבר על ותחשוב על מה האחריות הקבוצתית לסייע לכל אחד ואחת בקבוצה להיות במרחב של למידה וצמיחה.

הערה למדריכה #2: במתודה זו ניתן לעשות שימוש בקלפים של 'צופים פנימה' (או כל קלפים לפיתוח שיח בקבוצה).

שווה, שונה, שותף

שאלה מרכזית: כיצד ניתן לייצר קבוצה בה קיים שוני שוויון ושותפות?
איך הייחודיות שבקבוצה יכולה להוות כערך בטיול, ולא כמכשול?

מסר: חניכי השכבה מקיימים יחסים הדדיים, ועל כן גם ישנה להם אחריות משותפת אחד על השנייה. עלינו לעזור להם להתמודד עם אתגר זה, לדבר אותו ולהסתכל על האופן שבו השונות בקבוצה היא גם הערך שהופך אותה למגוונת יותר, למכילה יותר ולטובה יותר. שונות ומגוון מהווים יתרון בקבוצה ועולים בקנה אחד עם המטרה התנועתית "צופים לכל".

מתודה 1: ייצוג

כל החניכים/ות יקבלו מדבקות בשני צבעים – אדומות וירוקות. בכל פעם המדריך/ה תקריא משפט שמתייחס לפעולות וסיטואציות אופייניות שקורות בטיול חנוכה (נספח א', ומוזמנים/ות להוסיף משפטים שלכם שיכולים לעורר דיון בשכבה). לאחר הקראת כל שאלה, החניכים/ות יצטרכו להדביק על דף עם השאלה – מדבקה ירוקה אם זה משהו שהם אוהבים ומרגישים/ות נוח לעשות, או מדבקה אדומה אם זה משהו שלא נהנים לעשות/ לא יודעים/ות איך לעשות/ לא מרגישים/ות נוח לעשות.

למדריך/ה: במידה ויהיו חניכים/ות שירצו לשתף בבחירת הצבע שלהם נוכל להעמיק – למה לא מרגישים/ות נוח עם הפעולה הזו? מה אוהבים/ות בה? האם היו רוצים להצליח אבל לא הייתה להם ההזדמנות עד כה במפעלים או בשגרה? וכו'.

בנוסף, זוהי הזדמנות עבור המדריך/ה להתחיל להכיר את האתגרים שעשויים לפגוש את החניכים/ות בטיול ואיך הם מרגישים/ות לגביהם.

15 דק' | דפים עם המשפטים, מדבקות ירוקות ואדומות | אין

מתודה 2: דיון

לבסוף, נסתכל עם החניכים/ות על כל דף, ונדון:

- האם היו סיטואציות בהן חברי השכבה היו דומים לחלוטין בחוויה? באילו היו שונות רבה יותר? האם היו סיטואציות שהתשובות של חברי השכבה הפתיעו אותם/ן?
- האם יש משהו חדש שלמדו על חבר/ת שכבה שלהם/ן?
- איך ניתן להתמודד עם מצבים בהם ישנה שונות בין חברי השכבה ביכולת או בחיבור לדבר מסויים? באילו מצבים זה יכול להפוך למאתגר עבורם/ן?
- האם יש סוג של שונות שקשה יותר להכיל בקבוצה? מאילו סיבות?
- מה יכול להוות כאתגר לשכבה בטיול חנוכה?

- באילו מקומות אתם/ן מרגישים/ות שהשונות שבקבוצה יכולה לקדם אותה? (ניתן לחשוב על האופן שבו כל אחד ואחת מביאים את הייחוד והכישרון שלה בתחומים שונים דרך המתודה הקודמת, איך ככל הנראה בכל סיטואציה שיש בה מדבקות אדומות יש גם מדבקות ירוקות)

15 דק' | אינ | אינ

מתודה 3: השראה

נחלק את המדריכים לקבוצות קטנות, וכל קבוצה תקבל דף לימוד, עם קטעים ממקורות ספרותיים ודתיים שונים. על כל חבר/ת שכבה יהיה לבחור שני קטעים שהוא הכי מתחבר אליהם / מרגיש שהם משקפים את דעותיו וערכיו בנוגע לערך השונות, ולאופן שבו הוא מחבר אותו לתחושותיו בתוך השכבה.

20 דק' | אינ | דף מדרש עם הציטוטים

מתודה 4: עשייה

לבסוף, נחלק את השכבה לקבוצות קטנות, ונזמין את החניכים/ות לענות על שתי שאלות עם עצמם, ולאחר מכן לשתף את הקבוצה הקטנה:

1. מה הייחודיות שלהם/ן שהם/ן מביאים/ות לקבוצה, ואיך היא יכולה לסייע להם/ן בטיול חנוכה או בקבוצה באופן כללי? (חשוב להבהיר שלא מדובר רק בכישרון כמו ידע בצופיות, אלא יכולים להעלות גם תכונות אישיות שאוהבים/ות בעצמם/ן ויכולות לסייע או לקדם את הקבוצה. במידה ויש חניכים/ות שמתביישים/ות או לא מצליחים/ות לענות, ניתן לבקש מחברי השכבה לעזור להם - כמובן שברוח טובה וללא ציניות!)

2. מה האתגר שצופים/ות שיפגוש אותם בטיול? איך היו רוצים/ות שהשכבה תסייע להם/ן בו?

10 דק' | אינ | אינ

סיטואציות או פעולות אופייניות לטיול חנוכה (מומלץ לכתוב או להדפיס כל משפט בדף נפרד כך שיהיה מקום לחברי/ות השכבה להדביק מדבקות):

1. להיות אחראית על בישול ארוחת ערב בבית צופי

2. לארגן ערב חברתי לחברי/ות השכבה

3. ללכת ראשונה את המסלולים של חנוכה דרום

4. לסיים כמה שיותר מהר את המסלול ולהיות ראשונים בחניון

5. לומר לחבר שכבה שחשבו שעשה אתמול בלי להפריע לי

6. להסביר לחבר עם קושי תקשורת בדיווח שסיפרו בקבוצה

7. להיות אחראית על ההשכמות בבוקר של כל יום בט"ו

8. לישון באוהל בלילה

9. ללכת לאט יותר במסלול כדי להדביק את הקצב לחבר שקשה לו

10. לעשות צרכים בשירותים כימ"ם בזמן הט"ו

11. להיות במשך 3 ימים רחוק מחשבו שחשוב לי ונמצא בבית

דף מדרש - שונות כאור מקדס הקבוצה

ניצוץ האהבה / **אהוד בנאי, דקלון**

כל אחד חי בעולם אחר כל כך גדול השוני, את מה שאני מרגיש בפנים איש לא מרגיש כמוני, את מה שאתה חושב עמוק אני חושב שטוח, מה שאתה רואה סגור אני רואה פתוח, את מה שאני רואה לבן אתה רואה שחור, כשיורדת עלי החשיכה עליך זורח אור, מה שבשבילך חלום לי זו האימה, מה שבשבילי שלום לך זו מלחמה, למקום אליו אני הולך הן גם אתה תגיע, למקום אליו אתה הולך כן גם אני אגיע אך בלי ניצוץ האהבה שום דבר לא יטמיע.

עיקר השלום **ר' נחמן מברסלב**

עיקר השלום הוא לחבר שני הפכים ואל תיבהל אם אתה רואה איש אחד שהוא בהיפוך גמור מדעתך וידמה לך שאי אפשר בשום אופן להחזיק בשלום עמו וכן כשאתה רואה שני אנשים שהם שני הפכים ממש אל תאמר שאי אפשר לעשות שלום בניהם אדרבא זהו עיקר שלמות השלום להשתדל שיהיה שלום בין שני הפכים

היחיד והקהילה **הרב יוסף דב סולוביצ'יק**

היחידים השייכים לקהילה משלימים אלו את אלו. בכל אדם יש משהו מיוחד במינו, נדיר, שאינו ידוע לאחרים; לכל יחיד יש משהו מיוחד לומר, צבע מיוחד להוסיף לקשת הצבעים הקהילתית. לפיכך, כאשר מצטרף האדם הבודד לקהילה, הוא מוסיף מימד חדש למודעות הקהילה. הוא תורם משהו, ששום אדם אחר לא יכול לתרום. הוא מעשיר את הקהילה. אין לו תחליף. היהדות מאז ומתמיד ראתה את היחיד כאילו הוא עולם קטן... בשל אותה מיוחדות, מתכנסים בני האדם היחידים ביחד, משלימים אלו את אלו, ומשיגים אחדות."

שווים/רן דנקר ועילי בוטנר

אתה לבן אני שחור, אני חשוך אתה באור מחמם כמו אמא, ש ושדואג לך. אתה קטן אני גדול אני רוצה אתה יכול לרקוד, לצעוד קדימה. להיות שלם בין אנשים. ואולי יבוא יום ונהפוך שווים אתה תהיה לי נחל ואני לך ימים ונזרום ביחד עד אין סוף שנייה לפני שקו החוף מגיע שנייה לפני שקו החוף מגיע אני בוכה אתה צועק אני טועה אתה צודק זאת הצגה שלנו, ואין קהל ואין במה. אולי נשב ננוח, אתה, אתה. אני, אני. וגם תחלוף הרוח, ויעברו כל השנים. ואולי יבוא יום...

אני הוא האחר **נפתלי פרימור**

"שירתי" בכל מצב בכל שלב חיינו עוברים לצדם של אנשים אחרים חלקם בני המשפחה, יש גם זרים. מרבית הזמן האדם לעצמו חי. קשה לאדם לחלק עצמו עם האחר והמחסומים הולכים ונערכים. אחד דעותיו ממש לא מעניינות לאחד, לאחר אין סגולות ולא כישרונות, לאחר אין מזה, ולאחר יש מזה יותר מדי. יש שהאחר למענו של האחר חי האחר נעשה למטרת חייו של האחר דרכו הוא מגשים את הטוב של האחר. למענו את בריאותו הוא מבטל מרצונו מקבל על עצמו את כל מכאוביו של האחר ללא הגבלה נוהג מעצמו לאחר כל אחד הוא האחר.

רבי מנחם מנדל מקוצק

"אם אני מפני שאתה אתה, ואתה אתה מפני שאני אני, אז אני לא אני ואתה לא אתה. עם זאת, אם אני מפני שאני אני, ואתה אתה מפני שאתה אתה, אזי אני באמת אני ואתה באמת אתה."